

مشاهده فهرست مطالب

مقدمه

۱. تبیین مسئله

۲. ادبیات و پیشینه تحقیق

۲-۱. تألیفات و آثار نوشتاری آخوند در عرصه سیاسی

الف) مطالب و دیدگاه‌های سیاسی آخوند در ضمن کتاب‌های تألیفی وی

ب) آثار نوشتاری سیاسی پراکنده، اعم از نامه، تلگراف و تقریظ

۲-۲. نقل‌های معاصران آخوند درباره وی

الف) شرح حال مختصر آخوند توسط معاصران وی در تراجم علمای شیعه

ب) نوشته‌های نسبتاً تفصیلی برخی شاگردان آخوند درباره وی

ج) مطالب برخی خاطرات‌نگاران معاصر آخوند درباره وی

د) نقل‌های تاریخی با واسطه توسط خاندان آخوند

هـ) نقل‌های تاریخی با واسطه توسط غیر خاندان آخوند

نکات مهم درباره پنج دسته

یک) عدم اعتبار خاص تحلیل‌ها و مطالب منقول از کتاب‌ها

دو) لزوم احراز سه شرط «وثاقت»، «قوت ضبط» و «انصاف» در ناقلان

سه) شیوه برخورد با گزارش‌های متضاد

۲-۳. آثار مهم تحقیقی و تحلیلی درباره آخوند (با تأکید بر حیات و اندیشه سیاسی)

الف) کتاب «المصلح المجاهد الشیخ محمد کاظم الخراسانی» و برخی آثار عربی

ب) کتاب «تشیع و مشروطیت در ایران و نقش ایرانیان مقیم عراق»

ج) کتاب «حوزه نجف و فلسفه تجدد در ایران»

د) تحلیل «سیاست‌نامه خراسانی» و «فقه مشروطه»

هـ) منشورات «کنگره آخوند خراسانی» (دوازده جلد کتاب و...)

و) مجموعه آثار «همایش نکوداشت آخوند خراسانی»

ز) ویژه‌نامه‌های برخی نشریات درباره آخوند

ح) برخی موارد دیگر

۳. سازمان‌دهی و فصول کتاب

فصل اول: مفاهیم و چهارچوب تحلیل

۱. مفهوم‌شناسی

۱-۱. سیاست

۱-۲. اندیشه سیاسی

۱-۳. محیط سیاسی

۱-۴. عمل سیاسی

۱-۵ و ۱-۶. «اندیشه سیاسی ثابت» و «الگوی سیاسی»

۲. چهارچوب تحلیل

۲-۱. تفکیک میان «اندیشه سیاسی ثابت» و «الگوی سیاسی»

۲-۲. تطبیق بر چند نمونه تاریخی

۲-۳. نکات تکمیلی

۲-۴. جمع‌بندی

فصل دوم: مشخصات، ویژگی‌ها و حیات علمی - اجتماعی

۱. مشخصات و حیات علمی

۱-۱. تولد و خاندان

۱-۲. تحصیل در مشهد

۱-۳. تحصیلات فلسفی در تهران

۱-۴. تحصیلات عالیه فقه و اصول در نجف

۱-۵. مدرّسی کم‌نظیر

۱-۶. شاگردان

۱-۷. تألیفات

الف) اصولی

ب) فقه فتوایی

ج) فقه استدلالی

د) فلسفی

تألیفات منسوب به آخوند

۲. ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی

۳. میزان گستره مرجعیت در مقایسه با مراجع دیگر

۴. رحلت، آثار اجتماعی و فرزندان

۴-۱. رحلت ناگهانی

۴-۲. آثار اجتماعی (مدارس و مجلات)

۴-۳. خانواده و فرزندان

فصل سوم: روش دین‌شناسی

مقدمه

۱. تحولات اجتهاد و روش دین‌شناسی شیعه

۱-۱. دوره حضور معصومین و اوایل غیبت

۱-۲. مکتب کلامی - اجتهادی شیخ مفید و شیخ طوسی

۱-۳. مکتب و جریان اخباری

۱-۴. احیا و تکامل روش اجتهادی توسط وحید بهبهانی و شیخ انصاری

۲. نوآوری‌های آخوند خراسانی در روش اجتهادی

۲-۱. افزایش اهتمام به علم اصول و ارائه دیدگاه‌های جدید

۲-۲. تلخیص مباحث اصول و حذف مباحث زاید

۲-۳. اهتمام به فلسفه برای فهم اصول و معارف دین

۲-۴. افزایش دقت و عمق در فقه

۲-۵. فشرده و موجزنویسی

۲-۶. نگارش کفایه الاصول

۲-۷. آسیب‌شناسی روش دین‌شناسی آخوند

فصل چهارم: اندیشه سیاسی ثابت در زمینه مشروعیت حاکم

مقدمه

۱. اندیشه سیاسی ثابت علمای شیعه درباره مشروعیت حاکم

۱-۱. نگاهی کلی

۱-۲. دلایل اختیارات و حکمرانی فقیهان

الف) روایات

ب) اجماع

ج) عقل

د) حسب

۱-۳. رساله ملااحمد نراقی در اثبات ولایت عامه فقیه

۲. اندیشه سیاسی ثابت آخوند خراسانی درباره مشروعیت حاکم

۲-۱. حاشیه بر مکاسب شیخ انصاری

الف) نگاهی کلی به دیدگاه شیخ انصاری درباره حاکمیت سیاسی و ولایت فقیه

دیدگاه شیخ در کتاب مکاسب

دیدگاه شیخ در کتاب‌های دیگر

جمع‌بندی

ب) تفصیل بحث شیخ انصاری در کتاب مکاسب و توضیح دیدگاه‌های آخوند

طرح بحث و ارائه محل نزاع

ارائه تقسیم دوگانه برای ولایت (استقلالی و اذنی)

تعلیق اول آخوند: تقسیم ولایت به «استقلالی» و «اذنی» صحیح نیست

اصل عدم ولایت

ولایت استقلالی ائمه

تعلیقه دوم و سوم آخوند: میان «وجوب اطاعت» و «ولایت» تلازم نیست

ولایت اذنی ائمه

ولایت استقلالی فقیه

تعلیقه چهارم آخوند: معصومین در محدوده امور حکومتی ولایت دارند؛ اما ولایت فقها در این محدوده، قابل اثبات از طریق روایات نیست

ولایت اذنی فقیه

تعلیقه پنجم آخوند: در صورت شک در شرطیت اذن فقیه در انجام عمل، از حیث وضعی لازم است اذن گرفته شود

تعلیقه ششم آخوند: در صورت شک در لزوم انجام عمل توسط فرد خاص، باید عمل توسط او انجام شود؛ اما در صورت شک در لزوم اذن از او، اذن لازم نیست

دلایل شیخ بر ولایت اذنی فقیه

تعلیقه هفتم آخوند (مهم‌ترین تعلیقه): فقها و (در مرحله بعد) شیعیان عادل، قدر متیقن از کسانی‌اند که می‌توانند در امور تصرف کنند و لازم است از آنها اذن گرفته شود

ادامه بحث شیخ درباره ولایت فقیه

ولایت عدول مؤمنین (شیعیان عادل)

تعلیقه هشتم آخوند: در صورت فقدان فقیه و احتمال منوط بودن عمل به انجام آن توسط فقیه، عمل غیرضرور تعطیل می‌شود

شرط عدالت

تعلیقه نهم و دهم آخوند

مزاحمت شیعه عادل برای شیعه عادل دیگر

تعلیقه یازدهم آخوند: جواز یا عدم جواز مزاحمت عادل، مبتنی بر تکلیفی یا نیابتی بودن تصرف او نیست

مزاحمت یک فقیه برای فقیه دیگر

تعلیقه دوازدهم و سیزدهم آخوند: جواز یا عدم جواز مزاحمت فقیه، مبتنی بر تکلیفی یا نیابتی بودن تصرف او نیست

میزان رعایت مصلحت مولی‌علیه از سوی ولی

تعلیقه چهاردهم، پانزدهم و شانزدهم آخوند: بر ولی لازم است که رعایت اصلح را در امور مولی‌علیهم داشته باشد

جمع‌بندی دیدگاه آخوند درباره مشروعیت حکمران در حاشیه مکاسب

۲-۲. منابع دیگر برای کشف اندیشه آخوند درباره مشروعیت حاکم

الف) عباراتی در تقریرات قضا

ب) رساله «تنبيه الامه» و تقریظ آخوند بر آن

«لایحه هیئت علمیه نجف» و تقریظ آخوند بر آن

ج) برخی مؤیدات بر پذیرش لزوم تقدم فقیهان در حکمرانی

نگاهی به فتاوی آخوند در سپردن اختیارات متعدد به فقها

عملکرد آخوند در دوره مشروطه

۳. جمع‌بندی

فصل پنجم: الگوی سیاسی «مشروطه اسلامی»

مقدمه

۱. نگاهی به محیط سیاسی آخوند تا زمان مرجعیت

قرارداد رژی و قیام تحریم تنباکو

۲. محیط و عمل سیاسی آخوند از مرجعیت تا نهضت عدالت‌خواهی

۲-۱. حمایت از تولید ملی و شرکت اسلامی (همراهی با پیامدهای نهضت تحریم)

۲-۲. اصلاحات در فضای انحطاط ایران، با تأکید بر واقعه عزل امین‌السلطان

۳. شکل‌گیری جنبش عدالت‌خواهی و عمل سیاسی آخوند در قبال قانون اساسی مشروطه

۳-۱. از شروع نهضت تا صدور فرمان مشروطیت

۳-۲. حمایت از مجلس شورا و امضای قانون اساسی

چگونگی تأیید و امضای قانون اساسی

نگاهی به متن قانون اساسی و متمم آن

۴. عمل سیاسی آخوند در قبال جنبش مشروطه‌خواهی

۵. رهبری آخوند برای مشروطه‌خواهان در دوره تعطیلی مجلس

۶. طرح «مشروطه اسلامی» در رساله تنبيه‌الامه و تقریظ آخوند بر آن

نگاهی به یکی از رسائل مخالف مشروطه (مقایسه انتقادی)

الف) تضاد بنیادین مشروطه با دین و مذهب

ب) عدم امکان اخذ قالب و هیئت مشروطه

ج) نقد تطبیق عناوین شرعی بر مشروطه

د) قضاوت درباره حکومت‌های قبل از مشروطه

جمع‌بندی مقایسه انتقادی

۷. جناح‌بندی و اختلاف در حوزه نجف درباره مشروطیت

۸. مشروطه دوم و تبیین آخوند از الگوی «مشروطه اسلامی» (ضمن رویارویی با سه جریان)

۸-۱. فتح تهران (پس از اقدام در مقابله با روس) و فعالیت‌های اولیه آخوند

۸-۲. تبیین الگوی مشروطه اسلامی، با انتقاد از وضعیت موجود

۸-۳. آخرین موضع درباره مشروطیت

۸-۴. عزم بر جهاد پس از اولتیماتوم روس، و رحلت ناگهانی و مشکوک

۹. جمع‌بندی تحلیلی

فصل ششم: بررسی انتقادی دیدگاه‌ها و تفاسیر رقیب

مقدمه

۱. سه تلگراف و نامه از آخوند

۱-۱. سند اول: تلگراف به محمدعلی شاه

بررسی

۱-۲. سند دوم: پاسخ به پرسش مردم همدان

بررسی

۱-۳. سند سوم: نامه برای اجرایی کردن اصل دوم متمم

بررسی

۲. گزارشی به نقل از شیخ آقابزرگ تهرانی

۲-۱. نگاهی به منابع

۲-۲. دلایل متناسب به آخوند

الف) چکیده پاسخ‌های آخوند به میرزای نائینی

ب) قسمت‌هایی از متن پاسخ‌های آخوند

یک) پاسخ آخوند به میرزای نائینی

دو) پاسخ آخوند به یکی از عالمان مخالف مشروطه

بررسی گزارش

الف) بررسی سندی

یک) ادعای داشتن حافظه حیرت‌آور از سوی آقای ثبوت

دو) عدم قوت حافظه و دقت آقابزرگ تهرانی در نقل‌های شفاهی

سه) عدم قوت حافظه آخوند خراسانی

چهار) تغییر و افزایش مطالب گزارش در طول چند سال

پنج) ناسازگاری مطالب با روزگار آخوند

شش) عدم انعکاس این دیدگاه آخوند در منابع تاریخی و حوزه نجف

هفت) عدم تناسب زمان مشروطه با پیشنهاد حکمرانی فقیهان

ب) بررسی دلالتی (پاسخ مختصر به استدلال‌های ذکرشده)

ج) چهار نکته تکمیلی

۳. تحلیل

۳-۱. تحلیل نواده آخوند

الف) تحلیل جریان‌شناسانه از مواضع علما در مشروطه

بررسی

ب) تحلیل بر مبنای دو گزارش شفاهی درباره محدوده ولایت فقیه

گزارش اول

بررسی

گزارش دوم و تحلیل آن

بررسی

۳-۲. تحلیل جمع‌گرایانه از اندیشه آخوند

بررسی

۳-۳. تطبیق مفهوم «استبداد» بر حکمرانی فقیهان و بررسی آن

مفهوم «استبداد» در ادبیات سیاسی آخوند و نائینی

مفهوم «استبداد دینی» در تنبیه الامه

۴. جمع‌بندی

جمع‌بندی نهایی

فهرست منابع

کتاب‌ها

مقالات، نشریات، گفت‌وگوها و یادداشت‌ها

نمایه‌ها

آیات

روایات

اسامی اشخاص

اسامی کتاب‌ها، مقالات، نشریات و ...

اسامی مکان‌ها